

NOA: (atr)akcijų ir (abstr)akcijų kosmomanija

Ingrida Alonderė

Opera – neopera, akcija – frakcija... Žodžių žaismas ar požiūris? 2018 m. NOA festivalis tiesiog kupinas įvykių, diskusijų ir, be abejo, Pasaulinių Premjerų. Tai jau 7-ąją kartą vykęs renginys, kurį prodiusavo „Operomanija“, skaičiuojanti 10-ąsias veiklos metines. O šiais metais festivalio metu, balandžio 15-21 dienomis, buvo pristatyti 6 kūriniai: „Į švyturi“, „Olympian machine“, „Honey, moon!“, „A“, „Saulė ir jūra“ bei „Blogi orai“. Šalia įspūdingos programos, pokalbių ir diskusijų su kiekvieno kūrinio kūrybine komanda, galvos „laužymo“ ir rašymo įgūdžius tobulinti buvo kviečiami jaunieji kritikai. Ši akcija-atraksija vadinosi – konkursas „KOKYBIŠKIAUSIŲ RECENZIŲ VERSIJOS“.

„Gera pradžia – pusė darbo“, sakytų Platonas. Sutinku! Tinka. O kaip skamba šie Oskaro Vaildo žodžiai: „Abejonė – tai tikėjimo pradžia“? Mano manymu tai dar labiau tikęs apibūdinimas šiam NOA startui. Nuolatinės abejonės savimi ir „bukuojantis“ tikėjimas, „mažos“, nuolat pasikartojančios pradžios ir daugkartiniai nusivylimai – visa tai skambėjo Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro prodiusuotoje operoje. „Į Švyturi“ sukūrė kompozitorė Rita Mačiliūnaitė, poetė, libreto autorė Gabrielė Labanauskaitė-Diena ir režisierė Loreta Vaskova, pagal to paties pavadinimo rašytojos Virginijos Woolf bene garsiausią romaną. Operoje puikiai pasirodę atlikėjai vokalu ir įtikinančiu vaidinimu, emocijų būsenų pergyvenimu scenoje žiūrovams perteikė daugiasluoksnes jausmų paletes. Kambario dydžio scena, su 60-70 stebėtojų priešakyje, buvo išnaudota maksimaliai: spalvos, apšvietimas, ryškios dekoracijos, 7 dainininkai bei 6 instrumentalistai su dirigentu. Visgi, kaip ten buvo su tuo švyturiu? Pasiekė...ne?

Antroji diena buvo skirta kalboms ir paieškoms. Identiteto paieškos – vis dažniau šiandienos menininkų kūryboje sutinkama tema. Būtent tokią diskusijos temą siūlė NOA – „OPERA / (NE)OPERA. IDENTITETO PAIEŠKOS“. Buvo kviečiama aptarti kilusias idėjas, išsakyti mintis apie operos žanrą / (ne)žanrą: kokia sintetinio meno situacija ir padėtis šiandien, aktualumas, paieškos laukai, raida nūdienoje etc. Iš tiesų, tai vakaras, gausus dalyviais, susėdusiais it „apvaliojo stalo riteriai“, kuris (stalas), beje, buvo naudojamas itin garbingai užduočiai – dokumentacijai. Pokalbio metu buvo paliestos kiekvienam iš „operos riterių“ pusės aktualesnės filosofinės, estetinės, žanro ribos temos. Manychiau, įvyko naudingi, įdomūs ir turiningi svarstymai, aptarimai.

Garso instaliacija – performansas – opera – neopera... 12. Šis skaičius siejamas su laiko ir erdvės idėja, apskritimu bei ratu: dvylika mėnesių, zodiako ženklų, valandų. Tai tobulos kosminės tvarkos simbolis. 12 Graikijos panteono dievų, 12 Biblijos mokinių ir apaštalų, 12 balsų (dalyvių) Arturo Bumšteino „Olympian machine“. Visuma susideda iš dalių. Kiekviena iš šių garso performanso dalių (balsų) nėra vien tik atsitiktine tvarka sumestos į krūvą detalės. Kūrėjo dėka jos sugula į naują, kito lygmens tvarką. Dalyvių monologai buvo įrašyti garso įrašų studijoje, kurioje atpasakoja jiems perskaitytą ilgą Homero „Iliados“ santrauką. Specifiniu būdu balso tembrai, spalvos, kalbėjimo manieringumas, emocijos, intonaciniai svyravimai ir emociniai akibrokštai sugulė į galutinį tikslą – (ne)įtikėtinai stipriai įtraukiančią istoriją. Garso performanso visuma buvo dinamiška, evoliucionuojanti ir labai kūrybiška.

Trečioji diena taipogi kupina polėkio!!! Tiesa... Laisvadienis. Geras poilsis ir laikas nusiteikimui tolimesniems atradimams, kiekvienam, turbūt, reikalingas. Blogų orų nebuvo.

Kai po dienos be operos ir antros nakties sapnų vis dar prisimeni dieviškai skambantį virtualų chorą, giedras dangus kartu su šiukšlių uraganais (kalbama apie orą, kada buvo labai vėjuota ir stiprūs gūsiai kėlė į orą bei suko ratu įvairiausius maišelius, popierinius puodelius, agresyviai gąsdino smėlio atakomis), visas Būtybes kvietė „išskristi“. Kas nutiko operai? Ją perkėlė į kosmosą. Režisieriaus Julijono Urbono, kompozitorės Gailės Griciūtės ir libreto autorės G. Labanauskaitės-

Dienos meninė instaliacija, išties priverstė pasijusti tarpplanetiškai. (Ne)žemiškai skraidydami ŠMC didžiojoje salėje, tarp skirtingo mastelio kraštovaizdžių, nebylūs stebėtojai buvo įsukti į vestuvių ceremoniją. Buvome liudininkai. Mėnulis, medus ir žmogus ištrynė visą tikrovę, perkėlė į abstrakčių pojūčių erdvę ir leido pasijusti kosmoso tyrinėtojais. O dar, šalia skambančių jungtvių akordų, buvo kabantis fortepijonas, aplink savo ašį besisukantys pasauliai, kuriuose gyventojai – muzikantai transliavo įmantriai sukonstruotus garsų ciklonus ir anticiklonus, įsimintinas vaikščiojančių kalnų nešinas kontratenoras, kultūristai (net ir kabantys žemyn galva), iliuzinė, meditacinė muzika, dūmai... Kas (i)vyko?

Kaip diena, taip naujiena „KABOOM“ – štai pasaulinė premjera. Kitos dienos ŠOU – kamerinė opera „α“ („Alfa“), pribloškusi savo energija, spalvingumu, moters prado išaukštinimu ir itin profesionaliu dainavimu. Dinamizmas ir dramatismas – geriausiai šią operą apibūdinantys žodžiai. Scenoje pasirodymo metu kūrinį vizualizavo ir papildė ryškūs, kartais pornografiniai komiksai. Nora Petročenko bei Nerijus Masevičius dainavo, vaidino, kūrė beprotiškai įdomų siužetą ir erdvę, kuriems velniška šypsena ir provokuojančiais judesiais antrino aktorė Ieva Savickaitė. „Visi geri dalykai yra po tris“, skaičiaus 3 tobulumą liudija romėnų posakis, o demokratiškas balsavimas neįmanomas, jeigu dalyvių yra mažiau nei trys. Taigi – visi šie posakiai idealiai tinka tobulam operos personažų skaičiui, turinčiam pradžią, vidurį ir pabaigą (teiginys, neiginys ir jų sąsaja – išbaigta minčių ir dalykų visuma). Tai buvo ryškiai žaižaruojantis pasaulis, kuriame kiekviena detalė buvo verta dėmesio: puikus libretas (tyrinėjimas mumyse slypinčių savęs suvokimo klausimų; egzistencijos iššūkių erdvė), manevringa scenografija, ryškūs aptempti kostiumai, valinga (tačiau daugiau foninė, papildanti vyksmą) elektrinės gitaros, akordeono ir elektronikos muzika, dominuojantis efektingas dainavimas, ryški vizualizacija, prikaustanti dėmesį vaidyba ir dar oooi kokį didelį aukščiausio laipsnio būdvardžių krepšį turiu paruošusi! Bet pakaks. Nors... BRAVO kūrėjams: kompozitoriui Albertui Navickui, libreto autorei Gabrielei Labanauskaitei-Dienai, režisierėi, scenografei, kostiumų dailininkei GoraParasit (Gintarei Minelgaitei), visai komandai bei atlikėjams! Valio ir AČIŪ „Operomanijai“! Kas praleido šią operą – viltینگai tikėkite (kuo norite), viskas, kas turi atsitikti, (ne)atsitinka.

Ką gi, atrodo vos spėjusi įsibėgėti NOA, greitai ims „spausti stabdžius“. Žinoma, tik po paskutiniųjų pasirodymų. Finalinė diena, saulėtas šeštadienis mojo ranka, viliodamas patipenti smėlio pakrante ir pamatyti (išgirsti) žalią svajonių jūrą. Gal ir visai gerai atsipalaiduoti, įkvėpti grynų muzikos garsų prieš liūtį. Opera „Saulė ir jūra“ – bendras darbas režisierės ir scenografs Rugilės Barzdžiukaitės, libreto autorės Vaivos Grainytės ir kompozitorės bei muzikos režisierės Linos Lapelytės. Tai taša, sudaranti diptiką su ypač sėkminga pirmąja autorių 2013 m. opera „Geros dienos!“. Nors tai buvo vaizdo įrašo peržiūra, tačiau nesutrukdė pergyventi ir suprasti bendraautorių operos idėją: kruopščiai išstobulinta kiekviena detalė, glaudi poezijos, muzikos ir vizualiųjų menų kooperacija leido tarsi perskaityti visą mūsų „robotišką“ kasdienybę, parašytą ant vieno mažo balto popieriaus lapo. Pliažas yra stebimas iš viršaus, pasakojant apie žmonių atostogas prie jūros. Beje, kuomet buvo rodoma operos premjera, vykusi Nacionalinėje dailės galerijoje, kur jūros kranto paruošimui prireikė net 3 tonų kvarcinio smėlio. (Ne)įtikėtina. Kiekvienas iš herojų turi mini muzikinius ir tekstinius leitmotyvus. Nuostabu, kaip ši atostogų paveikslukų mozaika perauga į visuotinį organizmą, nujaučiantį visos būties laikinumą bei sąmoningo mąstymo trūkumą. Atlikėjų dainuojamos iliuzijos toli „nenuneša“ dėl konstruktyvios ir gana paprastos klavišinių muzikos išraiškos – nuolatinio tikrovės konstatavimo. Guliu ant pradvokusios žuvies, esu pervargus dėl nuolatinio bėgimo, nesusimąstant, kodėl tai darau, „automatiškai“ skaitau saulės kremos etiketę keliomis kalbomis, žodžiu, kalbu ir darau „vėjus“? Būtent! Tiksliai į (de)šimtuką! Nebūčiau pagalvojus, kad teks tokia garbė – pasirodo opera sukurta apie mane...

Pasidžiaugusi atradimais, plačiu savęs pažinimo lauku, vidiniu džiaugsmu pervarstyta keliauju į paskutinį NOA nuotyki. Baroko sąvoka kurį laiką, buvo traktuojama neigiamai – kaip kiekvienos epochos meno smukimo, išsigimimo, krizės stadija, o tik prieš gerą amžių buvo vėl atrasti

barokiniai instrumentai, pradėta juos gaminti, atsirado poreikis vėl jais mokytis groti, gilintis ir atlikti šią muziką. Savo laiku Europos baroko teatras išsiskyrė išradėjų ir dizainerių moderniomis, naujoviškomis konstrukcijomis ir mašinomis. Buvo kuriami garsų išgavimo aparatai, padėję perteikti scenoje vykusių pasirodymus. Tokias baroko triukšmo mašinas buvo galima išvysti NOA paskutinės pasaulinės premjeros metu. Šią sritį Arturas Bumšteinas, performanso idėjos autorius ir režisierius, ėmėsi tyrinėti 2012 m., kuomet gavo užsakymą iš „Deutschlandradio Kultur“ ir pirmąkart susidūrė su triukšmų instrumentų garsais projekte „Epiloghi. Six Ways of Saying Zangtumbtumb“. Taigi, jūrinis klimatas ir saulėta diena transformavosi į blogą orą. Premjeros metu žiūrovai išvydo tai, kas baroko epochoje buvo tik maža visos teatrinės konstrukcijos dalis – kulisuose išgyvenamas performatyvus meninis garso įvykis. Triukšmų mašinos – žmogaus suprojektuotas mechanizmas, varomas fizinio kūno pagalba. Bet svarbiausia, įvardinti tai, kas vyko scenoje, galėčiau kaip kūrybingą visuotinį klausymąsi. Tartum vienas mechanizmas scenoje, triukšmo mašinų atlikėjai, kartu su garso režisieriais, jautriai vienu metu klausydamiesi, apipavidalino ir įgarsino išradinę eksperimentinį pasirodymą. Jo metu Ivanas Chengas (libreto autorius) kūrė asociacijų, jausmų ir akimirksnių atspindžius, keldamas – leisdamas atlikimo toną ir varijuodamas perteikiamų įspūdžių dinamika, o juodai apsirengę performeriai (Gailė Griciūtė, Greta Grinevičiūtė, Rūta Junevičiūtė, Aaron Kahn), it keliaujantys vienuoliai, scenoje tuo metu kūrė „blogus orus“. Diskusijos metu, po pasirodymo, publika dalinosi savo skirtingomis patirtimis ir kontrastingomis nuomonėmis. Iš tiesų, kuriamas vėjo, griaustinio, krušos, lietaus triukšmas, lydymas ekspresyvaus sceninio pasirodymo, veikė visus labai skirtingai. Manau, technologijoms tobulėjant vis lengviau tampa realizuoti konkrečias menininko kūrybinės idėjas, o klausytojams / žiūrovams (gal ir pačiam kūrėjui?) suprasti kompozitoriaus identitetą, besiformuojantį eksperimentinėse paieškose. Konkrečiai šiuo atveju buvo galima išvysti / išgirsti „Blogi orai“ autoriaus plačiai atvirą estetinės raiškos paletę – nuo visapusiškai erdvėje įprasminėtų ir panaudotų objektų, artikuliuoto garsinio triukšmo sukūrimo iki performatyvių situacijų. Visa tai iškalbingai byloja apie (ne)išmatuojamas interpretacijų galimybių erdves.

Apžvelgus 2018 m. NOA festivalį iš asmeninės perspektyvos, galiu tik pasidžiaugti savaite, kupina įspūdžių, pamokų ir vis sugrįžtančiomis refleksijomis. Kiekvienas spektaklis, opera – neopera buvo kelionė per naujai atrandamas šiuolaikinės muzikos tendencijas (muzikos – poezijos – dramaturgijos – elektronikos – inscenizacijos – instaliacijos – režisūrinių sprendimų sąveikos, jungimasis ir bendradarbiavimas). Tai buvo ne tik menų sintezė, bet dar didesnės ir platesnės teritorijos plėtimasis, įprasminant bei įgyvendinant kūrybinius užmojus, kruopščiai ir subtiliai sukomponuotas kompozicijas. Žvelgiant iš akademinų mokymų perspektyvos, galiu tik pasidžiaugti dėl laužomo stereotipinio „(i)skiepyto“ požiūrio, kurio dėka mokėmės (mintyje turima profesionaliai paruoštus / ruošiamus muzikologus, atlikėjus etc.) tapti tikrais „dailidėmis“, sugebančiais braižyti „mandagias linijas“, sudėti daikčiukus į stalčiukus, įrėminti ir „šampuoti“, „šampuoti“, „šampuoti“... *O, Lord...* 2018 m. NOA festivalis – (ne)bylus liudijimas apie traiškomus standartus, atsisakant šablonų ir rėmų fikcijos. Na, o žiūrint iš kosminės perspektyvos – blogi orai nesukliudė išskristi.